

LA GUERRA DEL FRANCÈS. EL MANUSCRIT PARROQUIAL DE BÀSCARA (1808-1814)

PER

ALBERT RIERA i PAIRÓ

1. INTRODUCCIÓ

Aquesta comunicació pretén donar a conèixer un document singular: una nota manuscrita en l'Obituari de l'Arxiu Parroquial de Bàscara (APB)¹, de la primera meitat del segle XIX. Els escrits autògrafs en els llibres parroquials d'aquesta època són habituals a l'Alt Empordà, una zona severament castigada per les invasions franceses i les guerres. Malgrat tot, la singularitat d'aquest document rau en el tractament donat pel rector de la vila als fets de la Guerra del Francès.

L'estudi que presentem és la primera aproximació a aquest període, particularment ric en documentació, i al manuscrit de l'Arxiu Parroquial, que n'esdevé el fil conductor. Ha estat la nostra preocupació fonamental de comprovar les dades aportades pel rector i de donar al document el tractament de text històric. Queda per fer, i en som conscients, perquè no era aquest l'objectiu que ens vam fixar, l'estudi sistemàtic i la recerca en fons arxivístics, públics i patrimonials, tan rics com l'Arxiu Diocesà de Girona; el fons de les notaries de Bàscara de l'Arxiu Històric de Girona; les sèries del patrimoni que la família Viader de Parets d'Empordà tenia a Bàscara a inici del segle passat; i el fons dels notaris Ferrer-Llorens de l'Arxiu Riera de Bàscara.

¹ APB, Llibre d'òbits, núm. 4, (1746-1814).

2. ESTUDI PRELIMINAR

Salvi Ferrer, fill de Sant Joan de Mollet² i autor indubtable del manuscrit, va regentar la rectoria de Bàscara des de 1805 a 1814. Durant l'etapa final de la seva missió pastoral a la vila va tenir lloc la Guerra del Francès (1808-1814). Bàscara, i ho sabem per d'altres camins, fou ocupada des dels primers dies de la guerra i convertida en plaça forta i guarnició militar de les tropes franceses, que tenien assetjada la ciutat de Girona.

El manuscrit de Salvi Ferrer vol ser la crònica d'uns fets que va viure amb particular duresa i virulència. Tanmateix, deixa constància de la violència especial amb què fou tractada una població que, en l'acabar la guerra, havia perdut la meitat dels seus habitants.

És amb aquesta voluntat que el rector va emprar el tractament estadístic en l'enumeració de totes les famílies que hi havia abans de la Guerra i del moviment natural que van registrar durant l'ocupació.

El document està escrit íntegrament en català i empra un llenguatge popular, a vegades fins i tot col·loquial, ple d'exclamacions i de condemnes apocalíptiques, de vulgarismes lèxics (imprecacions i insults) i d'exhortacions. L'estil és fresc i viu. L'expressió del rector és directa, amb abundància de recursos estilístics per emfasitzar el discurs narratiu i obtenir l'adhesió incondicional del lector, perquè fou escrita per a ser llegida, no es tractava d'un exercici retòric. És per això que creiem en l'objectiu cronístic i documental del manuscrit. Utilitza la lletra cursiva, amb els traços de l'estil caligràfic de Salvi Ferrer, que no deixa dubtes sobre l'autoria del manuscrit, i amb una constant preocupació per la puntuació i correcció de les frases.

El manuscrit, que publiquem íntegrament en aquesta comunicació, consta de dues parts:

1. Folis 200v-203r. Inclou la introducció i una relació inventariada, creiem que molt detallada i d'una precisió inusual per a l'època, de totes les famílies que hi havia a la vila immediatament abans de començar la Guerra del Francès (1808), i de l'estat en què van quedar les famílies i el seu patrimoni en acabar la confrontació militar (1814).

El rector va enumerant, seguint un ordre alfabètic, encara que no estricte, cada una de les famílies de la vila amb l'assignació del cognom prin-

² En el manuscrit apareix amb el nom de Mollet de la Bolla. Entenem que es tracta del barri de Flaçà (Gironès) conegut amb el nom de La Bolla, a l'est del poble, a la zona on hi ha l'estació del ferrocarril.

cial a l'inici del llistat, per passar a anotar els noms propis de tots els familiars i persones al servei de la casa (tot i que aquests no porten el nom propi).

2. Folis 203r-208v. És de tipus narratiu i en ella Salvi Ferrer explica, amb tot luxe de detalls, la persecució personal que va patir a mans de les tropes franceses i les seves peripècies en intentar amagar els valuosos objectes de plata que hi havia a l'església parroquial.

De sempre la vila de Bàscara ha estat lloc de pas, enclau estratègic en la confluència del riu Fluvià i del Camí Ral que menava cap a França. I aquesta mateixa situació fou l'origen de llargues disputes. Coneixem d'època carolíngia l'interès dels bisbes de Girona, senyors de Bàscara per privilegi imperial, per reafirmar la seva autoritat sobre la vila³. La primera notícia documental, de l'any 817, és el jurament de testimonis d'un judici que té lloc a Borrassà per a establir els discutits límits de la població. Al llarg de l'Edat Mitjana són constants les actes notariales per solucionar els plets mantinguts pels bisbes amb els comtes de Besalú i d'Empúries. Aixecat en el sector sud-oest de la vila, el castell episcopal dominava, des de l'entornat del riu, tot el pla de Parets, el pas del Fluvià i el control del Camí de França, en l'encreuament dels comtats d'Empúries a l'est, de Girona al sud i de Besalú, del qual territorialment formava part, a l'oest.

Fóra llarg ara de comptar el rosari d'invasions militars i del pas dels exèrcits; el primer a ocupar-la fou el comte Hug IV l'any 1225, en un intent novament avortat d'atacar els dominis del bisbe, Alamany d'Aiguaviva, amb qui el comte emporità mantenia unes difícils relacions. Malgrat tot, les notícies d'època medieval ens donen només una visió parcial i, segurament, deformada, de la presència d'exèrcits a la vila.

No és fins als segles XVII i XVIII, coincidint amb la introducció dels registres parroquials dictada al Concili de Trento l'any 1563, quan disposem de notícies més completes. L'Arxiu de la Parròquia de Sant Aciscle i Santa Victòria de Bàscara disposa de sèries completes de registres, que s'han conservat en bon estat. La més antiga correspon als llibres d'òbits, que s'inicien l'any 1585; matrimonis i confirmacions des del 1621; i llibres de bateig des de 1563, amb un recordatori de partides anteriors, des de l'any 1535⁴.

³ Veure Albert Riera i Pairó, "Bàscara i els seus vilares en els segles IX i X", *El Pedrís. Revista cultural de l'Empordà*, 14, (1988, abril), pàg. 10-11.

⁴ Joan BUSQUETS i Joaquim NADAL (1975), *Les possibilitats de la demografia històrica a les comarques gironines: inventari d'arxius parroquials de la diòcesi*, Institut d'Estudis Gironins, Girona.

D'aquests segles documentem la presència constant de tropes estrangeres a la vila de Bàscara. Les primeres mencions corresponen a la Guerra de Secessió (1640-1659). Bàscara va patir al llarg d'aquests anys, com d'altres pobles de l'Empordà, l'allotjament de les tropes. Sabem d'aquest allotjament en cases particulars de la població per les partides de defunció de soldats: "A 26 de setembra de 1653 fou enterrat en lo sementiri de la Iglesia lo cos de un franses que mori en la casa petita de M. Sala". O també: "A 26 de setembre de 1653 fou enterrat en lo sementiri de la Iglesia parrochial de la vila de Bascara lo cos de un franses que mori en casa den Lluís que era secretari de misser de Poli"⁵. La guerra, les males collites, la carestia i la fam faran inevitable l'aparició de les epidèmies. Bàscara va viure amb particular cruessa la pesta d'aquests anys. De 23 individus morts registrats als llibres parroquials l'any 1650, 11 van morir de pesta. Pitjor fou encara l'epidèmia del 1652: de 64 individus morts registrats, 47 van morir de pesta, i tots entre el 29 de maig i el 21 de juliol d'aquell any. Joan Quer, rector de la vila en aquells anys, va anotar al llibre d'Òbits aquests mots: "A 30 de maig de 1652 se declara lo contagi que Deu nos guart en la vila de Bascara die de Corpus Christi i jo Joan Quer rector de dita vila avent ja soterrat lo cos de Maria Vinyolas y de Pau Ramon en mateix mati digui missa rasada y fere la professo a las nou horas del mati perque la gent no se comunicas y molts sen anaran fora de la vila per causa del contagi que se anava augmentat"⁶. La capella de Sant Llop, a migdia de la vila i fora muralles, fou habilitada com a lloc d'enterrament massiu. La por al contagi s'havia estès.

L'any 1684 torna a ser ocupada la vila. L'entrada dels exèrcits francesos a l'Empordà es produeix amb rapidesa. A Bàscara acampen les tropes els primers dies de maig d'aquell any i hi estableixen Hospital de Sang per preparar el setge de Girona.

La vila fou novament ocupada durant la Guerra de Successió (1705-1714) per les tropes de l'Arxiduc. Un regiment de tropes alemanyes es va establir a la vila, darrera de l'església, en el conegut com a Quarter d'Alemanys.

I encara durant la Guerra Gran (1793-1795): el 17 d'abril de 1793, Joan Vidal, rector de la vila, escrivia el següent: "La Guerra, que contra la Barbara Nació Francesa ha comensat la España ab justíssims motius vuy dia 17 Abril de 1793 ha causat tants estragos en tota la Cathaluña per reho de unas

⁵ APB, Llibre d'Òbits núm. 1 (1585-1660).

⁶ APB, Llibre d'Òbits núm. 1. Partida de defunció del dia 30 de maig. Sense foliar.

gravíssimas enfermats; que han parat a una rigorosísima Pesta en particular en todas las Poblacions situadas en la bora de Camins Reals, en particular per tot a hont ha transitat la tropa malalta; particularment en esta Vila de Bascara, que de 300 Animas de Comunio desde 1 de Jener fins a 15 de Maig de dit añ hant mort 35 cosus, y estos tots naturals de dita vila”⁷. De gener a maig de 1794 van morir un total de 41 individus, 32 d’ells pel contagi de la pesta. A resultes de la guerra i dels combats finals que van tenir lloc al Fluvià⁸, la població degué quedar molt malmesa.

La vila no va poder-se recuperar gaire temps. L’any 1808 esclatava novament la confrontació amb França: en aquest cas la Guerra del Francès (1808-1814). Fou en aquest període quan la vila va patir més les conseqüències de l’ocupació militar. El període 1808-1814 el podem resseguir amb tot luxe de detalls gràcies al manuscrit parroquial que publiquem en aquesta comunicació. Les tropes franceses del general Sutchet van establir càmpament i hospital a Bàscara com ja havien fet el 1684. Després de la guerra el paisatge de la vila canviaria totalment: cases cremades o destruïdes, el castell episcopal minat i volat en la seva major part, tres de les portes de la muralla destruïdes també, i un número elevat de morts. La configuració urbanística de la població també se’n ressentiria: els masos Verdalet i Compte, completament cremats i enrunats, no tornarien a ser refets mai més, en el seu lloc s’aixecaria un nou espai públic: la Plaça de l’Església, popularment coneguda amb el nom de El Prat.

La voluntat estadística amb què va anotar Salvi Ferrer el llistat de totes les famílies que vivien abans i després de la Guerra del Francès a la vila de Bàscara ens permet d’avaluar el resultat de l’ocupació militar francesa durant aquests anys.

A parer nostre, les dades que aporta el rector són en gran mesura correctes i fiables. Hem cregut oportú anotar a peu de pàgina totes aquelles defuncions que han pogut ser contrastades amb els llibres parroquials de l’època i amb informacions de registres notariais de Benet Llorens i Ferrer, notari de la vila en aquells anys de guerra.

Aquesta voluntat estadística del rector queda evident en l’encapçalament de les partides de defunció: “Los immediatament baix notáts, son los que han mort desde lo any 1808, a fins lo any 1814 ja sian naturáls, ja habitánts de

⁷ APB, Llibre d’Òbits, núm. 4 (1746-1814), ff. 145-154.

⁸ Josep FONTANA (1988), “La fi de l’Antic Règim i la industrialització (1787-1868)”, *Història de Catalunya*, V, Ed. 62, Barcelona, pàg. 133.

la Vila de Bascara, Bisbat de Gerona; ja hajian mort en Bascara, ja expatriats en altre Parroquia, a causa de ocupar quasi tota la Espanya los Infernals Francesos com a açót Divino; Pero encara que Bonaparte emperador de la Fransa (lo mes tiraníssim) se agué posat Omnipotent: Obránt la Divina Justicia: desde lo any 1812, afins 1814; perdé la Fransa tots los regnes que avia usurpat ab vint anys de Guerra. Tots los dimonis res poden contra de Deu. Pero Senyor Cura Parroco de la Vila de Bascara, si vol coneixer als pochs que se salvan: y tambe que sols en una tribulació o necessitat se coneix lo verdader Amor de Deu fes dir: qui es que ama a Deu sobre totes las cosas,) y al Proxim com a un mateix; que si un manjaba una poca de sal ab als Penitents, especialment Pares, y Amos, o altres superiors: de cent o mil que ne absol: no ne absoldria un. Y per esta intel.ligència: podrá mirar una Nota en lo llibre de Baptismes, que comensa en los Baptismes de l'any 1809; folio 96. Y notaré dels dits difunts lo que he pogut averiguar, perque res he encontrat notat de ells, a causa de aver estát Bascara algun temps sense Parroco, y tambe culpa de quins lo regentaren en dits anys de Guerra; Pero de los Batejats, Morts, y casats de Bascara en estos anys: algunas partidas se encontrarán en las Parroquias vehinas: especialmente en Calabuix, y Vilademuls"⁹.

Immediatament abans de la Guerra del Francès, l'any 1808, a la vila de Bàscara, si fem cas del rector, hi habitaven un total de 80 famílies, en 77 cases, amb una població de 293 habitants. Avui dia, la vila no arriba als 570 habitants. Segons les dades de l'evolució municipal de la població de l'Institut Nacional d'Estadística, des del 1950 la població del municipi ha anat a la baixa, de 890 habitants (any 1950), s'ha passat a 734 habitants (any 1981)¹⁰.

El 1814 la població total de la vila era de 139 habitants, segons les informacions del rector. D'aquest total, el rector comptabilitza 46 morts i 108 habitants que al llarg de la guerra van fugir de la població. En els llibres d'òbits de la Parròquia hem localitzat un total de 53 partides de defunció; la diferència rau en 8 partides d'albats que van néixer i morir durant aquest període i que el rector no inclou en el llistat de famílies, ni anterior ni posterior a la guerra, i en una defunció de la família Oliveda (núm. 45 del llistat), registrada pel rector, de la qual no hem trobat la corresponent partida d'òbit.

Amb sis anys d'ocupació la vila va perdre el 52'6% de la població total; d'aquest percentatge, el 15'7% correspon a defuncions comptabilit-

⁹ APB, Llibre d'Òbits, núm. 4 (1746-1814), f. 194.

¹⁰ Joan CALS i GÜELL (1987), *L'Alt Empordà, Recursos i estructura econòmica*, Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya, pàg. 29.

zades, i el 36'9% a desplaçaments d'habitants fora de la vila. El rector dóna indicacions vagues sobre el destí d'aquests últims: "algunas partidas se encontrarán en las Parroquias vehinas. especialmente en Calabuix, y Viladamuls"¹¹. La majoria cercaven refugi en poblacions veïnes esperant poder tornar a la vila un cop haguessin marxat els francesos. Molts d'aquests no devien tornar mai.

Del total de 80 famílies, només 19 no van experimentar cap moviment durant la guerra, ni van registrar cap baixa per defunció ni van fugir.

El rector també ens informa de les ocupacions de la major part de la població de la vila. L'enumeració que dóna és per famílies, i no per individus; sabem, per tant, l'ofici del cap de família, amb un ventall que reafirma el paper de Bàscara com a lloc amb una notable activitat menestral i comercial¹², particularment intensa des d'època altmedieval, quan la vila va obtenir, per privilegi reial, la concessió de mercat setmanal i de dues fires anuals.

Del llistat parroquial coneixem les següents professions familiars:

Pagesos propietaris	6
pagesos masovers	12
jornalers o treballadors	10
fusters	3
mestres de cases	3
sastres	3
carreters	2
sabaters	2
ferrers	2
doctors en medicina	2
cirurgians	2
apotecaris	1
mestres de lletres	1
notaris	1
bracers	1
majordoms	1
carnissers	1
teixidors	1

¹¹ APB, Llibre d'Òbits, núm. 4 (1746-1814), f. 194.

¹² Veure Albert Riera i Pairó, *Mercats i fires medievals de Bàscara*, (1993), programa de mà editat per l'Ajuntament de Bàscara el 15 d'agost de 1993.

hostalers	1
negociants	1
moliners	1
vidriaires	1
flequers	1
correu	1
rector	1

no esmenta la professió 19

Un total de 80 famílies, que apareixen en l'inventari parroquial.

El document esmenta també el número de mossos a sou i allotjament dels masos, amb un total de 10, i les criades, 23. També fa esment d'1 aprenent, 1 pastora i 1 porquera.

No fou menys desastrós el resultat de la destrucció material. Del total de 77 cases, segons l'inventari del rector, 40 van ser totalment o parcial cremades i destruïdes (51'9%). Hores d'ara és del tot impossible reconstruir el mapa urbanístic de la vila de Bàscara a inici del segle XIX; caldria un estudi exhaustiu dels protocols notariais i de les afrontacions de les finques que hi apareixen per, en el millor dels casos, resseguir el perfil de les construccions a l'interior de les muralles. Endevinem que el nucli antic de la vila no devia ser, ni de bon tros, del tot construït i que zones avui edificades eren ocupades en època medieval i moderna per patis i solars, d'ús familiar o comú. El Llibre Mestre de l'Arxiu Patrimonial de la Casa Compte d'Orfes, de final del segle XVIII, ofereix aquesta impressió¹³: la major part de les propietats urbanes de Bàscara que enumera presenten afrontacions amb patis i solars que avui són inexistents.

Fóren cremats també el quarter, situat a la part nord de la vila, darrera l'església, i que localitzem a l'actual Casa Cuca, i el castell episcopal. Aquest últim va resultar malparat amb la retirada de les tropes franceses perquè van ser minades amb pólvora les tres torres, dues de planta quadrada, al sud-est i nord-oest, i una de rodona (anomenada Torre de la Presó), al nord-est. De les tres, només es va salvar l'última, segons el rector gràcies als diners pagats pel fïaquer de la vila, Josep Mallolas, qui havia fet construir molt a prop un trull nou d'oli La documentació ens ha permès de constatar l'existència d'aquest

¹³ Arxiu Patrimonial Compte d'Orfes, Llibre Mestre. No porta data. Datable a final del segle XVIII. Inèdit.

trull, aixecat en els darrers mesos de la guerra.

No sabem l'estat en què va quedar l'església. Salvi Ferrer constata que no fou cremada però sí espoliada del tot: "Quant incendiaren los Francesos la Vila de Bascara no incendiaren la Iglesia, sino que feren al vespre una gran professó, afins ab un talám dolent que hi aviam deixat, per tota la vila, y despues finida la Professó en la Iglesia: cremaren en la Iglesia lo dit talam; feren las porcarías los gustá en las fonts Baptismals; fer bituperis alas imatges, vez: levantlos los brassos etc. Tambe sen portaren de la Iglesia la roba inferior hi aviam deixada".

Capítol especial mereix en el manuscrit parroquial el relat de les tribulacions que va passar Salvi Ferrer per amagar els objectes valuosos de l'església, majoritàriament de plata. El relat dels fets ens porta al Molí de la Rata (l'actual Mas Xibeques, avui enrunat), i a poblacions de la Comarca de Banyoles, on el rector es va refugiar durant els anys de la Guerra. El text enumera les poblacions de Camós, a l'actual Pla de l'Estany, Biert, a l'actual Gironès, i Santa Maria del Freixe (Mieres), a la Garrotxa.

No sabem amb certesa el nombre i la qualitat d'aquestes joies de plata. L'únic inventari complet dels objectes litúrgics i de culte de l'església de Bàscara és de l'any 1628, i durant aquests dos segles la vila fou repetidament ocupada militarment. Serveixi la relació d'aquest inventari com a exemple dels objectes de valor que tenia la parròquia:

*"Primo unes chrismeres de plata per als sagrats olis
item un reliquiari de plata sobredorat amb una costella de reliquia de sant Sadorni.
item quatre calzes de plata y lo major dells sobredorat, y lo mitja ab ses patenes
item uns insensers de plat ab una naveta y cullera de plata
item una custodia de plata sobredorada ab lo adorno de dos angelets ab dos ales cada hu llevadises ab sa cidriera y creueta de lo mateix ab la figura de un Christ.
item una pechina de plata per a batejar
item dos paus una patena, y una altra ab un Ecce Homo.
ite una custodia per a refericar lo Santissim Sacrament ab lo remat una creueta de plata ab un crucifixo.
item una creu gran de plat ab dos bordons de lo mateix
item una vera creu ab reliquies grans de plata sobredorada ab tres peces
(...)*

item en la caixa de la plata del order y ha una corona de plata de Nostra Senyora la Antiga ab set steles y una corona de plata del Niño Jesus mes un sinto ab los caps de plata.

ite una sarta de corall ab grans de plata sobredorats onze y una nomina ab quatre (...) sobredorada tota de fil de or y una vergueta de plat ab uns agnus petits”¹⁴.

Després de tot, Salvi Ferrer va entregar la plata a la Junta Superior del Principat de Catalunya, a través d'un tal Batlle, pagès de Sallent¹⁵.

El rector acaba el relat dels episodis amb aquests mots: Son mes de cent Personas: las que tenen, o han tingudas Febras en Bascara en lo estiu y tardó del any present 1814. Novament la fam i la malaltia feien acte de presència en una vila sacsejada per una confrontació que fou particularment cruenta. El manuscrit parroquial ens dóna, de ben segur, una visió molt parcial dels esdeveniments de la Guerra del Francès a Bàscara. Malgrat tot, constitueix un document singular per a l'estudi d'una època que necessita d'un aprofundiment més pacient i laboriós, que queda per fer.

3. EL DOCUMENT

“Nota de las Familias de Comunió hi avia en la Vila de Bascara, Bisbat de Gerona, immediatament antes de comensarse la Guerra entre Fransa, y Espanya, que fou en lo any 1808, y durá afins 1814; y tambe nota de las que son existents en Bascara vuy als 25 setembre de dit any 1814.

Las que antes existian: son las seguents.

1. Agrahit (o Masó fuster) Bernat¹⁶, Theresa, Joan jove, y Francisca donzella, natural.
2. Aurich o Quer (masover pagès de Compta de Orfans) Sebastià, Anna¹⁷, pastora i porquera...

¹⁴ APB, Llibre de Confirmacions, núm. 1, (1621-1722), sense foliar.

¹⁵ Veure Antoni Moliner i Prada (1989), *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*, Barcelona, Edicions 62.

¹⁶ Partida de Bernat Masó i Agrahit, de 55 anys, fuster. Sense data concreta (1808-1814). Mort a Oix, exiliat.

¹⁷ Partida d'Anna Quer i Masó, de 65 anys, morta el 16 de novembre de 1812. La mateixa partida està repetida més endavant, però en aquest segon cas no hi consta la data concreta (1808-1814).

3. Baguer (es dir: Dr. en medicina Joseph Figueras natural de Bascara, casat ab Margarida Baguer pubilla:) Francisca viuda, Dr. Joseph, Margarida, Theresa y Anna donzelles, y mosso.
4. Bramon carrater habitant: Pere¹⁸, Rosa¹⁹, dos fadrins, y criada.
5. Breig: Joan, Margarida... Altre Breig: Ramon, y Maria... tots dos habitants.
6. Bosch (masover de Pujadas) Gaspar, y Marianna.
7. Casaponsa natural: Baldiri²⁰, Rosa, Margarida y Maria Rosa donzelles, y Andreu jove.
8. Costa natural sabater: Theresa viuda²¹, Thomàs²², Catharina²³, Feliu²⁴ i Theresa²⁵, joves²⁶.
9. Masover del mas Costa; Pere, Lluçia, Magdalena y Maria, donzelles.
10. Compte pages: Francisco, Theresa, Catharina donzella, y criada.
11. Coll: Joseph, Theresa.
12. Colomer: Joan²⁷, Maria, Joan y Maria joves casats.
13. Pere Colomer: Theresa viuda, Pere²⁸, Martha.
14. Magdalena Caula viuda²⁹.

¹⁸ Partida de Pere Bramon, carreter de 36 anys, sense data concreta (1808-1814): "morí penjat per los francesos en las Forcas de Gerona".

¹⁹ Partida de Rosa Bramon i Ollastre (muller de l'anterior), de 30 anys, sense data concreta (1808-1814). Devia morir violentament: "la encontraren cerca de Orfas morta ab moltes feridas".

²⁰ Partida de Baldiri Casaponsa, treballador, de 66 anys. Mort el 8 de setembre de 1812.

²¹ Partida de Teresa Costa i Vila, de 65 anys, vídua d'Afortunat Costa.

²² El 20 d'agost de 1814 Tomàs Costa, menestral de Bàscara, vidu, fill d'Afortunat Costa, apotecari de la vila, signa capítols matrimonials amb Antònia Simon, vídua de Joan Simon, treballador de Bàscara.

²³ Partida de Caterina Mallolas, de 30 anys, morta el 23 de juliol de 1813. Casada amb Tomàs Costa.

²⁴ Partida de Feliu Costa i Vila, sabater, de 25 anys, fill d'Afortunat i de Teresa, ja difunts. Sense data concreta (1808-1814).

²⁵ Partida de Teresa Costa i Vila, donzella, de 36 anys. Sense data concreta (1808-1814). Sense data concreta.

²⁶ El 21 de juliol de 1813 mor una tal Maria Gràcia Costa, albada. No sabem de qui era filla.

²⁷ Partida de Joan Colomer, treballador, de 60 anys. Mort el 19 de desembre de 1812.

²⁸ Partida de Pere Colomer, treballador, de 38 anys. Mort el 12 de setembre de 1808.

²⁹ Partida de Magdalena Cruset i Caula, de 65 anys. Sense data concreta (1808-1814).

15. Coll (idest Canyo:) Jaume, Margarida.
16. Camó (idest Mestre de lletres:) Jaume, Maria³⁰.
17. Cescams (idest carnicer:) Miquel, Maria.
18. Daunis: Joan, Margarida, Matheu y Narcís joves.
19. Espolla amo: Sr. Domingo³¹, Sra. Thecla, Narcisa donzella, Joaquim y Josep y Francesch: joves, criada.
20. Esteva (idest masover de Rovira de Hostal=rich:) Joan, Maria, Joseph oncle, Francisco fill, criada.
21. Masover del Mas Espolla: Maria=Angela viuda, avia, Salvador, Bonaventura, Andreu tots 3 joves, mosso, Antonia y Francisca dosellas, y dos criadas.
22. Figueras Metge: Dr. Pere, Theresa, Emanuel jove, y Margarida dozella.
23. Altre Figueras: Marianna viuda, Joseph y Catharina fills.
24. Altre Figueras: Clara viuda³², Joaquim³³ y Anna fills.
25. Altre Figueras: Francisco³⁴, Francisca³⁵.
26. Feliu pages: Benet, Sivina, mosso, y dos criadas.
27. Gali: Baldiri viudo, Francisco y Francisca fills.
28. Gisquet: Calixto, Mariaangela, Pere fill.
29. Grill: Benet³⁶, Maria, Benet y Victoria fills.
30. Granoleras mestre de casas: Joseph, Maria.
31. Geli sastre: Benet, Elena, y criada.

³⁰ Possiblement aquest Jaume Camó sigui el Mestre de lletres imposat pels francesos que surt esmentat en la segona part del text (foli 204v).

³¹ Partida de Domènec Fàbrega i Espolla, fill d'Albons, pubill del Mas Espolla. Mort el 9 de febrer de 1814. Enterrat en la tomba dels Espolla, a l'església parroquial de Bàscara. El 21 de maig de 1814 es fa inventari dels seus béns. L'inventari especifica que Domènec Fàbrega mor el 7 de març de 1814 i que és succeït pel seu fill primogènit Anton Fàbrega i Espolla, habitant del veïnat d'Aclet, de Cassà de la Selva. No hi ha coincidència d'òbit entre la partida del llibre parroquial i l'inventari. AHG, Bàscara, 60, f. 33r.

³² Partida de Clara Figueras i Casademont, de 70 anys. Sense data concreta (1808-1814).

³³ Partida de Joaquim Figueras i Casademont, treballador, de 35 anys, fill de l'anterior. Sense data concreta (1808-1814).

³⁴ Partida de Francesc Figueras i Casademont, treballador, de 40 anys, fill de Clara Figueras. Sense data concreta (1808-1814).

³⁵ Tenim la partida d'una tal Anna Figueras i Planas, albada, morta el 15 de març de 1813 (?), que podria ser filla de Francesc Figueras i de Francesca.

³⁶ Benet Grill era Porter Reial de Bàscara, segons consta en un requeriment notarial de 16 de febrer de 1813. AHG, Fons de les notaries de Bàscara, núm. 60, notari Benet Llorens, ff. 36-37v.

32. Gustà pagès: Emanuel viudo, Jaume, Rosa, Baltasar jove, Catharina tia³⁷, Cressencia donzella, y dos criadas³⁸.
33. Juanolas teixidor habitant: Joan, Theresa, aprenent.
34. Hostal: Felix Mallolas, Maria=Anna³⁹, Jaume⁴⁰, Magdalena, Thomás, Joseph y Theresa fills, criada.
35. Lliuret natural: Joseph⁴¹, Maria=Anna, y Joseph fill.
36. Llorens notari natural: Benet⁴² major viudo, Benet menor notari⁴³ Rosa, escriptent, dos criadas, y mosso.
37. Moret (o Pagans) natural: Joseph⁴⁴, Maria, Emanuel, Maria Theresa, Maria filla.

³⁷ Partida de Caterina Sallera i Gustà, de 56 anys, on es diu: "y se enterrà en Calabuix, y no volgué enterrarse ella en Bascara porque hi habitaban los infernals francesos".

³⁸ Tenim la partida d'un tal Josep Gustà i Noguera, albat, mort el 18 de setembre de 1813 (?).

³⁹ Filla de la família Sala de Bàscara.

⁴⁰ Partida de Jaume Mallolas, hostaler. Mort el 13 de desembre de 1813. El rector va anotar: "als catorze de dit mes y any ly donà sepultura en lo sementiri de la Iglesia Parroquial de Calabuix a causa dels Francesos que feian traurer del sementiri de Bascara terra y morts, y ho feian posar a las murallas de Bascara".

Aquest Jaume Mallolas es va casar el 28 de juliol de 1803 amb Magdalena Vich, donzella, filla de Joan Vich i de Maria Jou, de Saus.

⁴¹ Partida de Josep Lliuret, treballador, de 60 anys. Afusellat juntament amb Pere Pons, de 36 anys, i amb Francesc Riera, treballador, de 22 anys, pels francesos. La nota del rector diu: "En lo any mil vuyt cents y deu, moriren fusillats dels Francesos en una alsina del Mas Espolla de la Vila de Bascara, Bisbat de Gerona; (la qual Alsina se encontra qui va de Bascara a dit Mas Espolla) los següents, a causa que un soldat francès los següents ly aconsellaban que desertàs".

⁴² Partida de Benet Llorens, pagès, de 80 anys. Casat amb Francesca Ferrer. Va morir a Paretts d'Empordà. Sense data concreta (1808-1814).

⁴³ Benet Llorens i Ferrer, fill de Benet Llorens i Carreras i de Francesca Ferrer, ja morts, fa testament al Mas Farran de Paretts d'Empordà ["ahont me trobo de residencia ab motiu de la actual guerra"] el dia 8 de març de 1814. AHG, Bàscara, 60, f. 17.

Benet Llorens i Ferrer era l'hereu de les famílies Llorens i Ferrer, amb notable ascendència a la vila. La Casa Ferrer era originària del Mas Ferrer, del veïnat de Sant Miquel de Terrades i es traslladà a l'interior de la vila a començament del segle XV, després d'adquirir tres petites cases a llevant de la Plaça Major. Amb el temps, es va donar factura de casal noble a les velles cases gòtiques. A mitjan segle XVII, Joan Ferrer i Farran va arrendar la Notaria de Bàscara als descendents dels Zafont-Cella, antics notaris propietaris. La notaria va restar a mans dels Ferrer i Llorens fins al segle XIX. El patrimoni dels Ferrer fou heretat per Francesca Ferrer i Motas, casada amb Benet Llorens i Carreras, pagès hisendat de la vila.

La família Llorens tenia també un remot ascendent a la vila. Situem la pairalia dels Llorens al carrer del Mar, tocant les muralles de la vila. Amb la Guerra del Francès les cases Ferrer i Llorens van ser cremades i destruïdes; fou llavors quan la família es va refugiar al Mas Farran de Paretts d'Empordà. La casa Ferrer fou reconstruïda acabada la guerra; actualment és la seu de l'Ajuntament de la vila.

⁴⁴ Partida de Josep Moret i Pagans, treballador, de 50 anys. Mort el 24 de maig de 1808.

38. Moliner (sastre) natural: Joseph⁴⁵, Anna⁴⁶, Joseph.
39. Manau (vidriayre) habitant: Joseph, Maria.
40. Mallolas (flaquer) natural: Jaume⁴⁷, Theresa, Joseph⁴⁸, Maria⁴⁹, Maria⁵⁰, Marianna y Theresa fillas⁵¹.
41. Masó natural: Catharina viuda, Ramon Joan y Maria=Anna fills.
42. Altre Mallolas fill del Hostaler: Pere, Rosa, y Catharina Torrent viuda.
43. Massanet (apotecari) natural: Francisca viuda⁵², Ignaci oncle, Miquel⁵³, Antonia y Rita fills⁵⁴.
44. Noguer natural: Gertrudis viuda⁵⁵, Joseph, Theresa, Joan fill⁵⁶.

⁴⁵ Partida de Josep Moliner, sastre, de 70 anys. Sense data concreta. Josep Moliner i Bohigas, sastre i fill de l'anterior, fa inventari, davant del notari Benet Llorens el 3 de gener de 1813, dels béns que habien estat del seu pare, Josep Moliner, ja mort.

⁴⁶ Partida d'Anna Bohigas, esposa de l'anterior, de 60 anys. Sense data concreta (1808-1814).

⁴⁷ Partida de Jaume Mallolas, flequer, de 55 anys, natural de Calabuig. Mort el 29 de setembre de 1809.

⁴⁸ Fill dels anteriors.

⁴⁹ Maria, filla de Jaume Compte i de Teresa Riera. AHG, Bàscara, núm. 60, ff. 44r-45. En el document es diu que Maria és germana de Josep Mallolas, jutge de Pau de Bàscara.

⁵⁰ La identifiquem amb Maria Compta i Puigvert, filla d'Andreu i de Mariàngela, masovers del Mas Espolla de Bàscara, casada amb Josep Mallolas. Segons consta a AHG, Bàscara, núm. 60, ff. 65-66, el 26 de març de 1813 van signar els capítols del seu matrimoni, celebrat 13 anys abans.

⁵¹ Tenim tres partides de defunció de tres fills de Josep Mallolas, flequer, i de Maria Compte, que no consten en la relació del rector Salvi Ferrer: Bonaventura Mallolas, mort el 13 d'abril de 1809; Jacint Mallolas, albat, mort el 22 d'octubre de 1809, i Andreu Mallolas, albat, mort el 16 de novembre de 1810.

⁵² Partida de Francesca Massanet i Sagaró, de 55 anys. Sense data concreta. Era filla de Miquel Sagaró i d'Anna Pagès. Conservem la partida de matrimoni amb Calixte Massanet i Parés, apotecari de Bàscara (6 de maig de 1776). En el moment de la mort es trobava refugiada a Ollers, on fou enterrada.

⁵³ Partida de Miquel Massanet i Sagaró, de 30 anys, fill de Calixte Massanet i de Francesca Sagaró. Apotecari de Bàscara. Va morir en el setge de Girona. El rector va anotar: "*mori en la ciutat de dit Gerona, resultas de una ferida dels Francesos, quant tenian Gerona ciutat*".

⁵⁴ Dos membres de la família Massanet van morir durant la Guerra Gran: Maria Massanet, el 19 de febrer de 1794, i Paula Massanet, albada, el 20 d'abril del mateix any. No coneixem la filiació exacta.

⁵⁵ Partida de Gertrudis Noguer, de 65 anys. Sense data concreta.

⁵⁶ Partida de Joan Noguer, albat. Mort el 9 de setembre de 1808.

45. Oliveda (cirurgià) Bonaventura, Candia, Rafel, Francisca, Maria donzella⁵⁷.
46. Olivet (alias Majordom del Sr. Ramon Ros:) Sr. Jaume viudo, Sr. Ramon, Sra. Lluisa, Pau⁵⁸, Rosa⁵⁹, dos mossos y criada.
47. Olivet (carrater) habitant: Francisca viuda.
Pages natural: Amer viudo⁶⁰, Liberata, Pere, hereu y filla.
48. Pujol: (Mas Vantalló Heretát de Sagaró:) masover: Anton, Anna, Mosso y dos criadas.
49. Catharina Pujol viuda.
50. Prada: Theresa viuda⁶¹, Thomas, Salvi⁶².
51. Pontí (masover de Vila) Pere⁶³, Maria, mosso⁶⁴.
52. Parés (ferrer) natural: Joseph, Catharina.
53. Altre Perés (mestre de casas): Miquel, Rosa.
Pons natural: Pere⁶⁵, Maria.
54. Quer (Masover del Notari) Narcís, Francisca, Isidro, jova, Joan Catharina y Engrasia: fills solters.
55. Rectoria: Rector, y Majordona.
56. Riera pages: Miquel, Anna, mosso, y dos criadas.
57. Riera treballador: March, Theresa, fill Francisco⁶⁶.
58. Simeon Roca cirurgia. Natural.

⁵⁷ Tot i que el rector anota en el llistat que un dels membres mor durant la guerra, no tenim cap partida de defunció de la família.

⁵⁸ Pau Olivet, treballador, era el majordom de la Casa Ros de Bàscara. Casat en primeres núpcies amb Rosa Galí, signa capítols del seu segon matrimoni amb Francesca Planas, vídua de Francesc Figueras, també de Bàscara, el 21 de febrer de 1813. AHG, Bàscara, núm. 60, f. 42.

⁵⁹ Partida de Rosa Galí, de 60 anys, casada amb Pau Olivet. Sense data concreta.

⁶⁰ Partida d'Amer Pagès, treballador, de 75 anys. Sense data concreta.

⁶¹ Partida de Teresa Prada i Badosa, de 65 anys. Sense data concreta.

⁶² Partida de Salvi Prada i Badosa, de 30 anys. Sense data concreta. Fill de l'anterior.

⁶³ Partida de Pere Pontí, masover, de 40 anys. Mort el 25 de setembre de 1812.

⁶⁴ En el període 1808-1814 trobem dues partides de la família Pontí: Maria Pontí, albat (4 d'abril de 1813) i Josep Pontí, albat.

⁶⁵ Partida de Pere Pons, de 36 anys. Fou un dels tres afusellats pels francesos el 1810 al Mas Espolla de Bàscara.

⁶⁶ Partida de Francesc Riera, jove, treballador, de 22 anys. Fou el tercer dels afusellats pels francesos el 1810 al Mas Espolla.

59. Ribas: Joan⁶⁷, Francisca, Anton sabater, Isabel naturals.
60. Simon: Antonia viuda.
61. Rigau: (masover de Ros treballador) Andreu⁶⁸, Estasia, Salvi⁶⁹, Joseph fills solters.
62. Terradas (masover del Castell:) Esteva, Maria=Angela, mosso y criada.
63. Romans (masover de Herolas) Pere, Maria, Isidro.
64. Miquel Riera (fuster) natural: Miquel, Maria, criada.
65. Recasens (sabater) natural: Pere, Margarida, fadri.
66. Rivera: Theresa viuda, Jaume solter⁷⁰.
67. Rusca (negociant) habitant: Isidro⁷¹, Gracia.
68. Sembra natural: Joaquim, Lluçia.
69. Sagaró pagès: Miquel⁷², criada, mosso.
70. Soler natural: Jaume, Maria.
71. Soler (sastre) Francisco, Victoria.
72. Sala (correu) natural: Joan⁷³, Catharina, Joan y Lluçia fills solters, y mosso.
73. Soler (ferrer) natural: Pere⁷⁴, Isabel, Pere Joseph Miquel y Gracia fills solters.
74. Sallera (moliner) natural: Salvador⁷⁵, Maria, Joseph, Francisco Pere fills solters, y criada.

⁶⁷ Partida de Joan Ribas, mestre de cases, de 60 anys. Sense data concreta.

⁶⁸ Partida d'Andreu Rigau, treballador, de 60 anys. Sense data concreta.

⁶⁹ El 2 de desembre de 1814 Salvi Rigau signa capítols matrimonials amb Teresa Figueras, donzella, filla de Pere Joan Figueras, doctor en medicina de la vila, i de Teresa Brugués.

⁷⁰ Partida de Jaume Falgàs i Ribera, treballador, de 30 anys. Sense data concreta. Fill de Teresa Ribera, vídua.

⁷¹ Partida d'Isidre Rusca, negociant, de 60 anys. Sense data concreta.

⁷² Partida de Miquel Sagaró, pagès, de 60 anys. Fou enterrat a Sant Marçal de Quarantella, on es trobava refugiat. Nascut el dia 11 de desembre de 1755, era fill de Miquel Sagaró i d'Anna Pagès. Havia estat casat amb Teresa Lladó.

⁷³ Partida de Joan Sala, treballador, de 60 anys. Sense data concreta. El 22 de febrer de 1813 encara apareix en la venda d'un olivet feta a Miquel Riera. AHG, Bàscara, núm. 60, f. 47. Era fill de Joan Sala i de Francesca Gifreu. Conservem la partida de matrimoni amb Caterina Coll i Calvet, de Vilanant (6 de setembre de 1780).

⁷⁴ Partida de Pere Soler, ferrer, de 55 anys. Sense data concreta. Pere Soler actua en una acta notarial de 25 de juliol de 1814, AHG, Bàscara, 60, ff. 48-49v.

⁷⁵ Partida de Salvador Sallera, moliner i pagès, de 50 anys. Mort el 25 de desembre de 1812.

75. Sallera (bracer) natural: Matheu, Victoria⁷⁶.

76. Salart (masover del Marqués de la Quadra): Narcís, Catharina, Joan y Joseph solters⁷⁷.

77. Vila (fuster) Joseph viudo⁷⁸, Margarida viuda, Joseph fill solter⁷⁹.

Pues totas ditas 77 familias habitaban en casa separada de altres, acceptat 3 familias que habitaban junt ab altre familia en una mateixa casa...⁸⁰
Pues ara passaré a notar las familias faltan per enter perque son fora a causa de esser cremada sa habitació, o per esser morts tots; y tambe si sols falta un o mes per aver mort.

Y per lo tant:...

-Del numero hu: faltan dos, un mort, altre casat fora la parroquia⁸¹.

-del nu: 2- un mort...

-del nu: 3- faltan tots per esser cremada la casa...

-del nu: 4: faltan tots, quasi tots morts⁸².

-del nu.5: faltan totas dos familias, y la una: per tenir la casa cremada

-del nu: 6 faltan per esser la casa cremada

-del nu. 7: un es mort

-del nu. 8: 4 de morts⁸³

-del nu 10: tots faltan, casa cremada

⁷⁶ Conservem una partida de Caterina Sallera, albada, morta el 14 de març de 1813. El rector va anotar: "y se enterrá en Viladamuls a causa dels Francesos".

⁷⁷ Conservem una partida de Joan Salart, albat, mort el 24 de setembre de 1814. No coneixem la filiació exacta.

⁷⁸ Partida de Josep Vila, fuster, de 65 anys. Sense data concreta.

⁷⁹ El 22 de febrer de 1813, Josep Vila, fuster, fill de Josep i de Francesca Galí, ja morts, signa capítols matrimonials amb Maria Mallolas, filla de Jaume Mallolas, flaquer de Bàscara, difunt, i de Teresa Riera, vídua. AHG, Bàscara, núm. 60, ff. 44r-45.

⁸⁰ De les 77 famílies que comptabilitza el rector, n'hi ha 3 que devien viure en un mateix edifici. De ben segur, caldria identificar-les amb els números 16-70, 47-25 i 53-54. No sabem per quina raó el rector va anotar amb un mateix número la 5, tot i especificar que es tractava de dues famílies i que vivien en cases separades (una de les cases fou cremada).

⁸¹ Només anotaré aquells casos en què el llistat que dóna el rector no es correspon amb les partides de defunció que tenim documentades en els llibres parroquials.

⁸² Es fa difícil identificar els membres del servei perquè el rector no anota mai els seus noms propis. Suposarem que es tracta d'un d'aquests individus quan el nombre de morts que apareix en el llistat és superior al que coneixem per les partides de defunció.

⁸³ El rector deixa d'anotar la situació posterior a la Guerra de les famílies números 9, 15, 21, 22, 27, 31, 32, 41, 48, 60, 64, 68 i 74. Aquestes devien ser, al meu entendre, les úniques famílies que no van experimentar cap canvi ni personal ni material durant l'interval de la Guerra.

- del nu. 11: be hi son, pero habitan junts ab al tres, per esser cremada sa habitacio
 -del nu: 12: dos de morts⁸⁴
 -del nu. 13: tots faltan, y per enter cremada la habitació⁸⁵
 -nu 14: morta...
 -num. 16: ahont tambe habitaba al numero 70 (que era lo Hospital:) tots fora,
 per esser cremat enterament y lo Hospital tenia tres o quatre Horts
 en lo regadiu: y en lo any 1807: los habitants de Bascara se los
 empenyaren o los vengueren a carta de gracia per fer los soldats.
 Dels quals Horts: lo dit flaquer Mallolas ne te (me apar) dos: y dit
 Ribas ne te un altre, y lo altre no lo se...
 -del nu. 17: tots faltan
 -del nu. 18: tots faltan, porque la casa no sols cremada, sino dirruhida
 -del nu. 19: tots faltan, y habitan a Cassá de la Selva, porque la casa en que
 habitaban dins la vila es cremada enterament⁸⁶

⁸⁴ Documentem, només, una defunció.

⁸⁵ Documentem la mort de Pere Colomer. No sabem si el rector la va comptabilitzar, per correspondència amb el cognom, a l'altra família Colomer.

⁸⁶ No documenta la defunció de Domènec Fàbrega i Espolla.

Propietari del Mas Espolla, documentat des de l'any 817 amb el nom de Vilare Spedulias. En un capbreu datat a inici del segle XIII surt esmentat el mas d'un tal Arnallus de Speoilla en el primer lloc de la relació. Els orígens de la família són, doncs, antiquíssims. Habiten el mas fins a final del segle XVII. L'última referència que tenim d'un Espolla del mas és de l'any 1677. El 1696 ja habiten en una casa situada a la plaça Major. El mas restarà en mans dels masovers, branca lateral de la família Compte de Bàscara-Orfes, enumerats en la relació del rector amb el número 21.

La família Espolla és una de les més riques i de més renom de la vila. En un llistat de la contribució que els propietaris de terres de Bàscara havien de pagar (datable segurament a inici del segle XIX) el mas Espolla és qui té la quota més elevada amb 720 rals i 17 maravedís. Fent un quadre comparatiu dels contribuents, ens trobem amb:

	ral	maravedís
Mas Espolla	720	17
Miquel Sagaró	469	26
Llorens	382	19
Josep Riera	362	19
Marquès de la Quadra	325	12

En una carta datada a Paret d'Empordà el 19 de febrer de 1810, Benet Llorens, escrivà de la vila de Bàscara, fa una protesta per l'ordre que han rebut perquè Domènec Fàbregas i Espolla, propietari del mas Espolla, i ell mateix es facin càrrec de la parada de postes de la vila. El tal Llorens addueix la manca de salut i la feina que representa l'escrivania. Fa atenció en la major disposició de recursos de Domènec Fàbregas amb aquests termes: "y lo que es tambien de mucha atencion querer el Director que por igual se haga el servicio con dicho Espolla quando los caudales de este son cinco vezes mas conciderables que los dels Esponente y tiene el tres hijos, un hierno y un nieto todos muy a proposito para el desempeno de tal encargo, tanto que el hierno por muchos anos haya exercido el oficio de Postillon".

És indicatiu també del seu renom el fet que, almenys, des de la segona meitat del segle XVIII tenien sepultura a l'interior de l'església parroquial, davant de l'altar de Sant Jaume.

- del nu. 20: tots faltan, perquè la casa cremada enterament
- del nu. 23: tots faltan, perquè la casa es cremada
- del nu. 24: tots faltan, y de ells: dos de morts
- del nu 25: un de mort
- del nu. 26: tots faltan, perquè la casa cremada enterament
- numero 28, y 29 be hi son: pero la casa de ells es cremada y dirruhida enterament
- num. 30: gran part de la casa cremada⁸⁷
- num. 33: tots faltan, y la casa cremada enterament.
- numero 34: faltan 5⁸⁸
- num. 35: tots faltan, y la casa cremada enterament⁸⁹
- nu. 36: faltan 4 y Notaria y casa part cremadas⁹⁰
- nu. 37: faltan 3, y la casa cremada enterament⁹¹
- nu. 38: dos de morts
- nu. 39: tots fora, y casa cremada
- nu. 40: un de mort
- nu. 42: tots faltan
- nu. 43: tots faltan, dos de morts, y casa enterament cremada
- nu. 44: un de mort, un altre falta, y casa cremada la major part⁹²
- nu. 45: tots faltan, y un de mort⁹³
- nu. 46: un de mort, y casa part cremada
- nu. 47, y 25 en la casa que habitaban enterament cremada, y un de mort.
- nu. 49: falta
- nu. 50. dos de morts, y casa part cremada
- nu. 51: un falta, y altre mort
- nu. 52: casa part cremada
- nu. 53. tots faltan... entre lo nu. 53, y 54: un de mort
- nu. 54: tots faltan

⁸⁷ El rector no anota la defunció de Caterina Sallera i Gustà, enterrada a Calabuig.

⁸⁸ No anota la defunció de Jaume Mallolas, hostaler, enterrat a Calabuig.

⁸⁹ No anota la defunció de Josep Lliuret, mort afusellat pels francesos.

⁹⁰ No anota la defunció de Benet Llorens, mort a Paret de l'Empordà.

⁹¹ No anota la defunció de Josep Moret i Pagans.

⁹² No anota la defunció de Joan Noguera, albat, mort a l'inici de la Guerra.

⁹³ No tenim cap partida de la família.

- nu. 55: falta Majordona, jo habito al Moli de la rata desde als 25 Mars, la casa no sols cremada, sino dirruhida hasta als funaments.
- nu. 56: faltan las dos criadas, y la casa enterament cremada, enterament.
- nu. 57: un mort, y casa cremada, y dirruhida enterament
- nu. 58: casa part cremada
- nu. 59: dos de morts⁹⁴
- nu. 61: un de mort
- nu. 62: faltan dos, y casa part dirruhida
- nu. 63: tots faltan, y casa enterament cremada.
- nu. 65: tots faltan
- nu. 66: un de mort, y casa tota cremada
- nu. 67: un de mort
- nu. 69: un de mort, y casa molt malverstada per las tropas espanyolas en la entrada de Bascara, prest que los francesos marxaren a Fransa, en lo tribunal de la vall de Josafat: veurém perque...
-en quant al nu. 70: part esta explicat en lo 16: y mes dich: que no sols es cremat, sino tambe dirruhít; y esta molt be esta crema, y dirruhició: porque totas son rendas de dits Horts, casa, y censals: servia no sols per condempnacio de sos Administradors a causa dels robos: sino tambe per altres pecats, que faran horror en la vall de Josafat.
- Mes dit nu. 70: tenia en Bascara sa propia casa, y no sols cremada: sino enterament dirruhida...
- nu. 71: tots fora...
- nu. 72: mort un: y la major part de la casa, cremada
- nu. 73: mort un, dos fora, y la major part de la casa cremada⁹⁵
- 75: tots fora; y la casa cremada, no obstant de esser tots boltas de rajols y guix⁹⁶
- nu. 76: dita del Marqués: molts tallats cremats, y quasi totas las boltas o molta part de ellas
- numero 77: dos de morts, y tota la casa cremada⁹⁷

⁹⁴ Només documentem en els registres parroquials una defunció.

⁹⁵ El rector no anota la família 74. Documentem la defunció de Salvador Sallera, mort el 1812.

⁹⁶ No anota la defunció de Caterina Sallera, albada, enterrada a Vilademuls.

⁹⁷ Només documentem una defunció de la família Vila.

Al cortél: que era un aposento de bastant lloch, detrás la Iglesia, en la part de sol ixent en lo Ivvern: tot crecat.

Del castell. quant agueren de anersen de Espanya los francesos, minaren 3 torras, y lo die que marxaren ne dirruhiren ab polvora dos: y la altra la defensá ab diners lo Flaquer de Bascara Joseph Mallolas⁹⁸, perque quant bolarien las ruhinas, no ly malvaratassen lo trull nou avia fet cerca la torra⁹⁹

En lo llibre de Baptismes corrent en estos temps, hi há una Nota, que comensa en lo folio 96, y en ella se encontra quant temps habitaren en la vila de Bascara las infernals tropas fransesas, italianas, Napolitanas, Polacas, Alemanyas, Romanas, Calabresas, etc comendadas per lo precursor Anticrist Bonaparta Emperador de Fransa¹⁰⁰. Y en estos temps que la ocuparan o habitaren en Bascara: sempre feren venir en Bascara una infinitat de personas de multissims Pobles per treballar tots los dies en Bascara per fer murallas,

⁹⁸ El 7 de maig de 1814 Benet Llorens i Ferrer aixeca acta notarial de la transcripció de dos documents presentats per Josep Mallolas que diuen el següent:

"1. He recibido del Senor Joseph Mallolas vecino del pueblo de Bascara diez onzas en oro, que graciosamente ha entregado para vestir la tropa, que se rehune para servir al Batallon Provincial del Ampurdan, que se forma en esta villa. Ripoll. II. Disiembre cinco de Mil Ocho Cientos Trese. Francisco Rovira. son diez onzas oro. Don Francisco Rovira Brigadier de los Exercitos Nacionales y Comandante General del Ampurdan.

2. Certifico que Joseph Mallolas vecino del Pueblo de Bascara durante la Invasion de los enemigos del Ampurdan graciosamente, y de buena voluntad me ha avisado los movimientos del enemigo. Por cuya razon le considero buen Espanyol. Y para que sirva de satisfacion al interesado le libro la presente en Ripoll a dos Enero de Mil Ocho Cientos Catorze. Francisco Rovira".

⁹⁹ El 29 de març de 1813 Francesc Compte, pagès d'Orfes, ven a Josep Mallolas, flequer de Bàscara, un pati i solar de casa (el document diu que havia estat destruïda pel Comandament francès a la vila), que afronta a l'est part amb honor del dit comprador i part amb honor de Benet Llorens, notari, que abans havia estat la casa del Mas Güell [escrit Gohell], al sud amb el carrer d'en Cella [avui carrer Safontselles], a l'oest amb camí públic per anar a l'església [avui carrer Joan Reglà] i al nord amb el carrer de l'oli [l'antiga prolongació de la plaça de l'oli], pel preu de 40 lliures. AHG, Bàscara, 60, f. 69. Identifiquem aquest solar amb l'indret on Josep Mallolas féu construir el seu trull nou, emplaçament que queda davant de la torre rodona del Castell episcopal.

¹⁰⁰ La nota del foli 96 del llibre de Baptismes a què fa referència Salvi Ferrer ha estat arrencada del llibre. En el seu lloc, després de la Guerra, l'any 1814, el rector va anotar el següent: *"Nota: Per faltar en est llibre de Baptismes los Fulls de noranta set, fiñs cent y quatre (tot inclusivè:) Ningun dubtia, y quant menos suspitia: que faltia Partida alguna Baptismal; (com ho confirman de altra part los immediatas dos Partidas Baptismals a esta Nota; es saber: la de sobre, y la dessota; que entre ellas: no median dos mesos; y es clar: que les Partides baptismals que podian ocorrer en esta Parroquia de trescentas Animas de Comunió a tot rigor: no podian ocupar als dits vuyt fulls que faltan (ab dit inter-medi i de temps) sino, que la causa de faltar dits fulls, es: que jo lo baix firmàt Parroco avia incertat en dits fulls: certs Passatjes de la Guerra immediatament passada; y com no es conforme notar semblants cosas en un llibre de Partidas Parroquials: per esta causa faltan dits fulls".*

perpetuos o defensas contra Espanya¹⁰¹, que seria: en cas las tropas espanyolas los anassen insultar. Tambe feian treballar dits homens o personas fent forns per pastims¹⁰²; Hospital¹⁰³; dirruhint parets de las casas cremadas, fenti pujar al sim dits mateixos Pobles Espanyols, encara que las parets tremolassen, sens darlos un diner per son sustento quant menos jornals, y en cas tinguessen temor dits Pobles pujar en ditas parets tan perillosas: a pedradas los hi feian pujar dits francesos, y lo pitjor; que no flataban habitants mateixos de Bascara que los feian treballar a bastonadas¹⁰⁴, y tambe fenlos posar en presó¹⁰⁵ en cas no fossen propmtes obehír los ordres francesos. Ha! ahont está la charitat de Proxim, y amor patrici. Pero ni estos infernals habitants de Bascara: infaman

¹⁰¹ La primera notícia documental que tenim sobre l'existència de muralles és de l'any 1241. Aquest any el rei Jaume I autoritza el bisbe de Girona, Guillem de Cabanelles, a alçar fortificacions a la vila. L'execució de les obres no devia tardar massa: l'any següent el bisbe estableix pactes amb Gaufred, baró de Vilademuls i vescomte de Rocabertí, pels quals el primer pot fortificar Bàscara pagant a Gaufred 20 marcs de plata. ADG, Fons de la Mitra, C 2, núm. 53; i C 21, núm. 20.

Segons Joan BADIA les restes de muralles actuals són de final del segle XVIII. L'última refecció de les muralles correspondria, de ben segur, amb les fortificacions aixecades durant la Guerra del Francès.

¹⁰² Nom que rebien les fleques municipals. Durant la Guerra del Francès, regentava la fleca Josep Mallolas, segons contracte d'arrendament de 2 d'octubre de 1814. AHG, Bàscara, núm. 60, ff. 75r-76. A inici de segle, la fleca fou arrendada a Jaume Mallolas, segons contracte d'l de gener de 1801. AHG, Bàscara, núm. 54, notari Benet Llorens, ff. 9r-10r.

¹⁰³ Situem l'Hospital de Bàscara a la part de llevant del carrer del seu nom. L'antic hospital es devia aixecar en un solar ocupat avui per la Sala Municipal i la capella en un paller contigu que tancava l'edifici per migjorn. L'hospital era governat per un Administrador municipal, segons acte de nomenament de 2 d'octubre de 1814. AHG, Bàscara, núm. 60, f. 77.

¹⁰⁴ No sabem si hi havia afrancesats a la vila de Bàscara. En la relació del rector l'única família que apareix clarament al costat dels francesos és la de Jaume Gustà. Sabem també que Josep Mallolas va fer aixecar acta notarial de dos documents que provaven la seva fidelitat. Aquest fet és indicatiu de les possibles acusacions de traïció o d'afinitat amb els francesos que podien haver rebut algunes famílies de la vila.

El 1810, el batlle de Sant Tomàs de Fluvià certifica la fidelitat de Benet Llorens i Ferrer, notari de la vila, al rei Josep Bonaparte:

"El Bayle y Regidor del lugar de San Thomas de Fluviá, Corregimiento de Figueras infrascritos Certificamos que Benito Llorens y Ferrer vecino de la Villa de Bascara, ha prestado el debido juramento de fidelidad al Rey Catolico de Espana Don Josef Napoleon. Que dende que las tropas del Imperio frances ocupan este término y territorio ha contribuido siempre a los pagos y requisiciones comunales que por su propio manso Ferrer y el manso Rayra de este lugar, de que es arrendatario le han correspondido y se ha mandado a esta Poblacion por el gobierno franses tener que hacer. Y que el mismo Llorens por razon de aquellos mansos contribuie i ha contribuido de catastro anualmente. Y para que conste a los fines le convengan damos el presente que firmamos y sellamos a los 23 Febrero de 1810". Arxiu Riera de Bàscara.

¹⁰⁵ La presó a què es refereix Salvi Ferrer s'ha de localitzar al castell episcopal. Hom coneix la torre del sector nord-est com a Torre de la presó.

los bons habitants; aixís com lo infami Judas, no infama llos demés Apostols. De Bascara: en lo temps en que hi han habitát los Francesos; hi ha certs, que han edificát sas habitacions del modo han volgut; es dir: fense portar la cals que los particulars tenian per son consum, lo mateix: teulas, rajóls, (afins los de Sant Baldiri de Galliners)¹⁰⁶ las llindas, aygueras, y altres pedras picadas, banchs de la Iglesia, y altres fustas que los Habitánts de Bascara tenian en sas casas que ells no habitaban a causa dels francesos; alajas que los francesos portaban dels Pobles, robantho o donantlos lo saqueo, y los de Bascara ho tenen per poch preu, o mediánt comers deshonest, y afins quant feian dits edificis: los dits Pobles habian de fer de Manobra sens paga, ni sistenció, y los mateix las traginas, fense llaurar, y treballar las terras per dits Pobles sense paga; si avia la Justicia de Bascara de comendar un bagatxe, o home per treballar en Bascara ne comendaban molts mes, perque aixis poguessen fer diners etc.etc.

Pues: los dits bastrets ves: guix, rajols etc. se los feian portar sens paga, o al preu volian: mediant la forsa francesa. Per consegüent: dins breu temps, se veurá o experimentara la major miseria de tals casas, perdent no sols lo malguanyát, sino també lo que era seu. "*Job 20. divitias, quas devoravit, evomet, et de ventre eius extrahet eas*"¹⁰⁷. que fa al que bomita. no sols trau lo que ly ja ocasionat, sino tambe lo bon aliment... Mes tambe posaren Mestre de lletres¹⁰⁸ en Bascara alguns particulars que tenian criaturas, obligánt a certs altres particulars, a dar tant cada mes a dit Mestre mediánt la forsa francesa; quant tots avian de apartar sas familias de Bascara, (si possible fos estát:) a causa de tot mal exemple daban los Francesos, y altres llibertinos de Bascara.

Quant incendiaren los Francesos la Vila de Bascara no incendiaren la Iglesia, sino que feren al vespre una gran professó, afins ab un talám dolent que hi aviam deixat, per tota la vila, y despues finida la Professó en la Iglesia: cremaren en la Iglesia lo dit talam; feren las porcarías los gustá en las fonts Baptismals; fer bituperis alas imatges, vez: llevantlos los brassos etc. Tambe

¹⁰⁶ L'ermita de Sant Baldiri es troba al cim del turó que separa els termes de Bàscara i de Vilademuls, a prop del poble de Galliners, de la jurisdicció del qual pertanyia.

¹⁰⁷ El passatge bíblic citat per Salvi Ferrer correspon al llibre de Job 20,15. En edició de la Nova Vulgata Biblorum Sacrorum editio, 1979, Libreria Editrice Vaticana, el verset complet diu: "*divitias, quas devoravit, evomet, et de ventre eius extrahet eas*" (ha de perbocar las riqueses que ha engolit, Déu les hi expulsa del ventre, segons la traducció de La Bíblia de Montserrat, Andorra, 1989, Editorial Casal i Vall SA).

¹⁰⁸ Documentem el mestre de lletres Jaume Camó amb el núm. 16 de la relació de famílies.

sen portaren de la Iglesia la roba inferior hi aviam deixada; Pero la roba bona se va portar tota en Gerona, en lo convent de la Marcé, y tambe se perdé tota en la entrada dels Francesos. Tambe era concordát ab los de Bascara, y Rector: portar la Plata de la Iglesia de Bascara en la Seu de Gerona, perque la referida Seu: se digna acceptarla per guardarla, o ser en ella mes custodiada; per lo Citi ultim de Gerona fou posát mes prompte que no pensavém, y per conseguint: fou precisát jo apoderarme de la plata de la Iglesia de Bascara, a cuasa de esser dita Plata en lo Moli de la rata, jo tambe habitaba en dit Molí (per esser ja la rectoría cremada:) y tambe perque tots los habitants de Bascara estaban espergits o expatriáts en varias parts. per lo tant ab Salvador Sallera Moliner y Pages de dit Molí de la rata: la soterrarem dins la rejolaria¹⁰⁹; y despues vist que los francesos se aposentaren en Bascara per habitari: (com en realitat hi han habitát 5 anys:) fou precís trauerla, y porarla en lo seléys o part de migtdie en Camós de Sant Vicens, (ahont jo habitaba, que era la casa de Jaume Soler de Bascara.) posada allí: fou precis dins poch temps darly altre destino a causa de habitar los Francesos en la Vila de Banyolas, y amansasaban venir algun die en dit Soléy, (com en realitat vingueren quant comensaba de romprer al die, y en dita vinguda materen en dita Montanya 17 o 18 personas, y gracias al Senyor que jo ja habitaba en casa roca de Viert; los quals francesos me demanaban, y si me aguessen encontrát: me agueren mort, com feren en dit die: del sacristá de dit Camós, no obstant: me sen portaren una olla de greig, y me tiraren en terra los llibres que jo hi tenia, y altres effectes. Y per lo tant: lo destino que feu jo de dita Plata: fou valerme de Francesch (me apar) Valentí, Pages Masover de Camós de Santa Maria que me deixás un cossí per posarla, y soterrarla; y en realitat me deixá lo cossiet de salar lo tossino, y una panna de suro, y passarém los dos a soterrarla en un seu camp cerca mitja nit. (est Home: era molt fidel.) Despues (com he dit:) men vas anar ahabitar 7 semmanas a casa Roca Pagés de Viert; (que era en lo tercer Citi de Gerona.) Despues de estas set semmanas: vas anar montanyamont a veurer certs Amichs, si tindrian compassió de la mía miseria, y me rehisqué en tanta manera: "*ac si numquamme cognovissent*". Veihent est porte de mos antichs Amichs: y pitjor. avent los exprimentát per medi de una temporada que habiti ab varios de ells: me vas retirar al frexa (sufraganea de Mieras;) y al cap de un temps jo fou o habitaba alli: vas ohir dir: que los Francesos avian mort a dit Francesch Valentí en la nit en sa casa, y tambe dos

¹⁰⁹ Conservem la partida de defunció de Salvador Sallera, mort el 25 de desembre de 1812, als 50 anys. Els fets que narra Salvi Ferrer s'han de situar a la primavera de l'any 1812. En el manuscrit el rector diu que habita al Molí de la Rata del 25 de març d'aquell any.

seus fills ja gráns, que los penjaren en una Alsina de la Beguda; per conseguint fou precís. anar jo a busar dita Plata; vas anar a dormir als Soleis o ala part de mitgdie de dita Montanya de Camós de sant Vicéns, y lo demá al mati vas ala casa de dit Valentí, y ningu hi vas encontrar, sino que vas veurer que en lo redador de la casa hi avian fet varios fochs, y en ells veia trossos de borrassas, flassadas etc. cremáts (quals hi avian cremát dits Francesos; veihent lo dit: me se levantaren los cabells, y men vas anar a una casa no molt distánt de allí, y los vas dir: que no hi habita algú a casa valenti. varen respondrer que hi han de habitar. Si dos vegadas al dia venen los Francesos per matar los que han quedat. pitjor se me levantaren los cabells, a alas horas los vas dir: si tenian una cabalcadura, y avent dit que si: digue a una noya de catorse anys que fes centinella allí un pitxet, que me deixassen un tramech, y amanissen la cavalcadura; y men vas anar per encontrar dita Plata, y Deu me ajudá, que al primer colp de bastó, vas assertar lo suro estava sobre dit cossi, vas estendrer lo capót, hi vas posar dita plata, y prest fugí un tros en amont per temor dels Francesos, vas fer venir dita cavalcadura, y men vas portar dita Plata al Frexa. La Junta espanyola (que era en las Presas) sabé que jo tenia dita Plata, y me remeté 5 o 6 Micalets ab son oficial, manatme que entregás dita plata, en accepció dels vasos sagrats, y tambe lo concernent per als tercés Diumenjas per fer la Minerva, vas obehír: (perque lo Govern Espanyól alas horas manaba generalment, que no sols las iglesias, sino tambe los seculoars entregassen las Alajás de or y plata tinguessen, en accepció dels Vasos Sagráts, ab reintegro:) me feu fer recibo del numero y especie de las Alajas los entreguí per dit Oficial; dit Oficial la entregá a batlla Pagés del Sallént, (qual era comisionát pera rebrella,) y ell la entregá a Mallól o fiól de Olot; del qual te un recibo dit Batlla: que es molt util per la Iglesia de Bascara en ordre dita Plata.

Entregada que jo hagué dita Plata: una Persona no molt distant de Bascara: me portá la noticia, que los de Bascara me volian fer pendrer per los francesos, porque avia entregada dita Plata; en resultas de esta Noticia: fou precis tenirme compte o guardarme, (perque los francesos, especialment sos Parróts en la nit anaban a pendrer qualsevól,) y com distaba sols tres horas de banyolas (ahont habitaban los Francesos:) tenia molt que temer, y pitjor no voler venir jo a Bascara despues de avermi remisas tantas cartas los de Bascara; per conseguint: determini dormir en la nit defora, y vas dormir tres o quatre mesos. despues los de Bascara enviaren dos Homens a buscar la restánt plata: y ab esta vinguda: coneguí jo que no me avia de guardar. Jo estát un poch llarch en explicar est cas de la plata de Bascara, Pero ab lo dit: qualsevól entendrá ab quanta facilitat la Divina Providencia (o per millor dir: la Divina

Justicia, porque nostres pecáts ho mereixian;) pot posar una persona ab la major tribulació, ab mes tranquilítat que se encontra; com en realitat nosaltres nos encontraban antes de esta Guerra o Açot Divino... Y finalment: ab esta sombra pot entender: quanta es estada la aflicció de la sagrada Familia, y Sants en sas persecucións.

Tambe en ma expatriacio. vas fer seguir los llibres de partidas, y actes de censáls del fundát de la rectoria de Bascara; y sols en un die: la caxeta en que ho tenia me costá un duro per apartarla de perill dels Francesos; porque la vas fer anar a buscar a casa al Junqué den Roca de Viert (que es sota roca-corba, per temor dels francesos; y quant la tingue en Mieras: al vespre arribá una alarma que als francesos venian, Y prest la vas fer portar en al frexa sufraganea de Mieras; la qual caixeta: molt temps he tingut de fora sota las rocas, a causa de las corridas feian los Francesos per totas parts, y tambe foren en dit frexa al die de santa Magdalena del any 1812, y robaren totas las casas: acceptát la que jo habitaba, y una altre que ni avia de manestrál molt distánt; veritat es: que me feren ben suár en dit die: pero (gracias a Deu) que no me encontraren, ni res robaren en la casa que habitaba, de la qual sols foren distants un tir de mandró... Varias Alajas de Plata y or de Iglesias, y seculares son estadas robadas de francesos, y lladres: quals no volgueren entregar per defender la nostra Mare Patria... Gracias al Conservador de tot: que jo, ditas Alajas restánts de la Iglesia, llibres de Partidas y Actes de fundát de la rectoria de Bascara. nos avém restituhít en Bascara: sens danys¹¹⁰.

Los Pous, y Tinas de Bascara: los Francesos ho feian servir de necessarias o comunas; y ara ne van escuránt o limpiant. En la Vall de Josafát: veurém que no es casualítat tot lo dit.

Son mes de cent Personas: las que tenen, o han tingudas Febras en Bascara en lo estiu y tardó del any present 1814.”

¹¹⁰ El fet que el rector restés tots aquests anys fora de Bàscara i que portés amb ell els llibres parroquials és indicatiu suficient per assegurar que les deficiències i desviacions que podem observar en l'inventari de famílies es deu a aquest fet.

Sens dubte, Salvi Ferrer va prendre nota dels fets de la Guerra del Francès un cop acabada la guerra i restituït plenament a la parròquia de la vila. És per això que passa per alt el moviment de les defuncions d'albats nascuts i morts durant aquest període.